

գրիթէ առանց անդրադառնալու, և միշտ աչքերն տղուն վրայ սեւեռելով, ձեռքը գլուխն բարձրացուց և զլխարկը բացաւ:

— Պարոն գնդապետ, — գոչեց տղան զարմացմամբ: — Ի՞նչ կ'ընես պարոն գնդապետ: Ինձի համար:

Դոյն պահուն այն տմարդի գինւորն, որ բնաւ չէր ըսած հեղ խօսք մը իրմէ ստորնագունին, չափէ գուրս գորովայիւր և քաղցր ձայնով մը պատասխանեց. — Յիրաւի ես գնդապետ մի եմ, բայց դու դիւցազն մ'ես:

Յիտայ բազուկներն տարածած՝ թմբկահարին վրայ ինկաւ, և երեք անգամ համբուրեց անոր սիրտը:

ՆՈՐ ԶՐՄՈՒՂ ԹԷՈՂՈՍԻՈՅ

Թէպէտեւ երկարաբան չլինելու համար ի մէջ չբերինք ատենախօսիւնից ճառերը, այլ անհրաժեշտ հարկ է. ակնարկ մի տալով ընդհանուրին վերայ, ի մէջ բերել հայ ատենախօսին Գ. Հ. Խորէն իշ. վ. Ստեփանէի, վանահօր Ս. Խաչ վանուց Տաւրիոյ և Նախկին աշակերտի Մոսկուայի համալսարանին, ուսու լեզուով խօսածը, (նոյն ինքեան հեղինակին հայերէն թարգմանածը). նախ՝ իբրև հայ մտաց արտադրութիւն, երկրորդ՝ վառնդի ըստ իմաստից և ըստ ձևոյն գերազանցեց նաքան զամէն խօսողները, և բուն ծափահարութեամբ գովեցաւ ամենքէն: Կանգնեցաւ նա բազմութեան մէջ, բարձր հասակաւ և սպիտակ ալեօք, սքողեալ վեղարիւ, ամենայն բառ որոշ հնչելով և վայելուչ ձևերով սկսելով իւր ճառը, ի սկզբան անդունկնդրաց վերայ մեծ տպաւորութիւն գործեց: Վայելուչ ձևով՝ բացատրեց նա Ս. Հոգւոյն սուսառնիլը ի վերայ ջուրց, խօսեցաւ ջրոյն կենսունակ ազդեցութեանը վերայ յարարածս, և թէ ջուրը նիւթ է խորհրդակաւն ամենայն կրօնից մէջ. չմոռացաւ յիշելու մի բաժակ ջրոյ յանուն աշակերտի տուողին վարձքը, և եթէ նկարագրեալ ջուրը հազարաւոր ձևերով նկարած, ստացել է գերահռչակ անուն, որով և պարծանք է նա Հայ ազգիս. այլ թողունք որ ինքն ատենախօսան բարբառի իւր կովկասեան լեզուով:

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆՆԵՐ

Թոյլ տուէք ինձ հայ վարդապետին ևս քանի մի խօսք ասել այսօրուան հանգէսին առթիւ: Շատերն յաճախ աշխարհից տեղոհութիւն են յայտնում, մինչև անգամ նորան զատարկ են համարում. սակայն

մի կողմ թողնելով տաղանդի, հանճարոյ, եռանդի, աշխատութեան արտադրութիւններն, որոնք լցնում են աշխարհս, բաւական են մի այն երկու զգացմունք մարդկային սիրտը լցնելու համար, սէր առ մարդկութիւն, որ թարգմանւում է մեծ առ մասամբ սիրով առ հայրենիս, առ ազգն, առ ծննդավայր, և սէր առ ծայրագոյն էակն, որ կառավարւում է և առաջնորդում է մեզ:

Այսօր մեր տօնած գործում երևում է ի հարկէ սէրը, Պ. Յովհ. և Տ. Աննա Ալվազովսկիների սէրը առ իրանց ծննդավայրը: Այստեղ ժամանակ չէ խօսելու թէ ինչ է արած Յովհ. Ալվազովսկին ի սէր մարդկութեան՝ նոյն մարդկութիւնն բարերարելու և ազնուացնելու համար: Պ. Ալվազովսկու մարդկութեան և Ռուսիային արած մեծ երախտիքի մասին՝ երկար և բարձր կը հնչէ անցեալ տարի Նէվայի ափերին կատարուած գերօրինակ հանդէսից՝ Ռուսիայի մայրաքաղաքից ի լուր ամբողջ քաղաքակրթուած աշխարհին: Պ. Յովհ. Ալվազովսկին իբրև քաղաքացի ցոյց տուեց այնպիսի սէր առ իւր հայրենի քաղաքը, որ սա միայն կարող էր անմահացնել նորան. (Երախտաւորութիւններ):

Մէծ է ջրի նշանակութիւնը մարդիկների և ազգերի կեանքի մեջ: Ոմանք մինչև ենթադրում են թէ ջուրն առաւել նշանակութիւն ունի քան թէ ցամաքը: յայտնի է ջրի վերայ գոյութիւն ունեցող քաղաքը (Վենետիկ), բայց յայտնի չէ առանց ջրի գոյութիւն ունեցող քաղաք, թէպէտ մարդու անդադար ազդեցութեամբ և նորա յաղթութիւններով բնութեանը, փոփոխուում են և փոխադարձաբար լրացնում են բնութեան ֆիզիքական պայմանները: Զուրը մեծ նշանակութիւն ունի կրօնի մէջ ևս, ստեղծագործութեան սկզբից և մինչև ցայժմ: Աշխարհի ֆրկիչը ջրի մէջ մկրտուելով սկսեց մարդկային անգի փրկութեան գործը. նորա փրկարար գործունէութեան և հրաշքների մեծ մասը, մեծամեծ ճշմարտութիւնների յայտնեղն մարդկութեանը՝ եղաւ զեննեսարէթի գեղեցիկ լճի մօտ, նորա ջրերի վերայ, ջրհորների մօտ, Պրօպատիկէ աւազանի մօտ: Զրի մէջ մկրտուելով է ընդունում քրիստոնեայն Ս. Հոգւոյն շնորհը: Զուրը միայն քրիստոնեաների մէջ չէ որ կրօնական նշանակութիւն ունի. Թէոդոսիայի բնիկ ժողովուրդների — կարայիմների, Թաթարների, Հրէաների կրօնական կեանքում ջուրը չափազանց մեծ նշանակութիւն ունի: Եւ ահա մարդկային կեանքի այս բաղմնաշան տարր և գործիչը՝ ընծայում էք Դուք, Մեծապատիւ Պարոն և Տիկին, Ձեր հայրենի քաղաքին: Մտածող և արժանապէս գնահատող անձերի ներկայ բաղմնաթիւ համախմբուին այստեղ՝ չէապացուցանում արդեօք որ Ձեր պարգևը չափազանց մեծ նշանակութիւն ունի Թէոդոսիայի համար: Ուստի մեծահաղէս կերպով տոնում ենք այս օրը և ուրախանում ենք Ձեր վերայ: Եւ ինչպէս կարելի է չուրախանալ և հանդէս չկատարել, երբ ան-

ցեալ շարաթ տօնում էինք նոյնպէս այստեղ հնադոյն հայկական եկեղեցւոյ (Ս. Սարգսի, Ժ. տարի) բացման օրը, որ աւերակներից վերականգնեցաւ, Զեր վաղուց յայտնած ցանկութեան համաձայն, երբ միևնոյն ժամանակ Զեր խորին համակրութիւնը, բացի Զեր առատ և մեծագին նպաստներից, ոգևորում էր վերանորոգութեան սկզբնապատճառին և գլխաւոր առաջնորդին՝ և թեթեւացնում էր նորա համար գործի բազմատեսակ դժուարութիւնները։ Իսկ այսօր մենք տօնում ենք գեղեցիկ յիմուդի բացումն անջրգի թէոգոսիայում։ Ներկայ եղող ներքից ով արդեօք չէ տանջուել անջրութիւնից։ Հապա ի՞նչ էին անում անբաղդ չունեւորներն, երբ ունեւոր դասը տանջուում էր։ Երեւի դեռ երկար մոռանալու չենք այն տխուր տեսարանները, որոնք անզազար լինում էին գրեթէ չորացած աղբիւրների մօտ և ջրկիրների հետ։

Անդրադարձնելով մեծն Նապոլէոնի խօսքերն, որոնք նա ասաց Եգիպտոսում իւր զինուորներին, թէ կարծես դարեւոր բուրգներից քառասուն դարեր նայում են նոցա վերայ, կասեմ. ֆասան և հինգ դարեր նայում էին և սպասում էին այն թարերարին, որ պիտի կենդանացնէր և հարստացնէր հին Քէֆէն ջրով, և Դուք արդարացիք դարերի յոյսեր, մեծ յաղթանակ տանելով անջրգի բնութեան վերայ. (Բուռն և ճախաճարտարութիւններ)։

Այո, մեծապատիւ Պարոն, Դուք արդէն կրում էք Զեր փառքի հրաշապէս կազմուած պայծառ պսակը, և այս անմահ պսակին դժուար է նոր փայլ մի աւելացնել։ Բայց գեղեցիկ ջրի պարգևումն թէոգոսիային մեծ գործ է, և պարգևոյն արժանի է փառաւոր յիշատակի։

Դարձեալ մի կողմէս կայ առաւել մխիթարական այս գործի մէջ։ Գեղարուեստի աշխարհում շատերն անկասկած ուսած են Զեր մօտ։ Ուրեմն թող նիւթական կեանքի աշխարհում ևս, մեր այս եսականութեան և շահախնդրութեան դարում, աշխարհիս շատ մեծամեծներն սովորին Զեզանից՝ գործ դնել իրանց բոլոր ազդեցութիւնը և մասամբ ստացուածքն ոչ յօգուտ և ի շահ իւր անձին, այլ յօգուտ և ի բարեփայլելութիւն հայրենի քաղաքին և այն հասարակութեանը, որի մէջ ապրում են։ (Երախտահարութիւններ)։ Երեմն քիտքս է գալիս թէ որքան դատարկ կը լինէր թէոգոսիան առանց իւր անուանի նահապետի — Պ. Յովհ. Այվազովսկու։ Իսկ այժմ՝ որ տեղ և յիշուում է Յովհ. Այվազովսկու անունը (և որ տեղ արդեօք չէ յիշուում, պաշտոններից և աղբուրներէն իրից սկսած մինչև ամենադճատ խրճիթներն), ամենքի աչքերն ակամայ դառնում են դէպ ի թէոգոսիա։

Որքան մեծ պատիւ է թէոգոսիայի համար, և որքան մեծ պատիւ հայկական ազգի համար ծնել Յովհաննէս Այվազովսկուն։ (Երախտահարութիւններ)։ Համարձակում եմ յուսալ, որ ինձանից չեն նեղանայ

ոչ հասարակութիւնը և ոչ ինքն Պ. Ալվազովսկին, եթէ ես իբրեւ Հայ յայտարարում եմ՝ թէ մենք Հայերս արդարեւ կատարեալ իրաւունք ունինք մեզ պարծանք համարել Յովհ. Ալվազովսկուն՝ իբրեւ Հային, որին խորին կերպով յարգում է և գնահատում է հայկական ազգը:

Օրհնեալ լինին յաւիտեան Ձեր անունը և յիշատակը: Եւ նորա արդէն օրհնուած են: Աստուծոյ օրհնութիւնը գործի յաջողութիւնն է, իսկ այսօր թէոգոսիս քաղաքի աղքատներ և հարուստներ խմում են արդէն Ձեր պարգևած յուրը:

Ս. Աւետարանի խոստման համաձայն փոքրիկներից մէնին բաժակ մի ցուրտ ջուր խմեցնողը՝ կորցնելու չէ իւր վարձը: Մեր ընդհանուր շնորհակալութեան և երախտագիտութեան խորին զգացմունքը և հասարակական բարօրութեան և յառաջագիմութեան բոլոր բարեկամներին անկեղծ բարեմաղթութիւնները կը բարձրանան և կը հասնին ամենայն բարիքների երկնաւոր Պարգևատրին: (Իրափառարարութիւններ):

Ո՛րքան և խօսէինք, սպառնելու չէ մեր հիացման և երախտագիտութեան զգացմունքի խորութիւնը: Ուստի թոյլ տուէք հոգևորականին հոգևորապէս վերջացնել իւր խօսքը: Բնութիւնը կատարեալ արարչութիւն է, և նորա մէջ ջուրն կատարելագոյն, մաքուր, սուրբ և սրբաբար է, ուստի և էր առաջին և զիսաւոր ապաստանարան Ս. Հոգւոյ համար ստեղծագործութեան նոյն իսկ սկզբում: «Եւ Հոգի Տեսուն չըջէր ի վերայ ջուրց» Այս աստուածային Հոգին չըջում էր անգագար Ձեր ջուրջ, երբ Դուք հրաշալի ջրեր էիք ստեղծում կտաւի վերայ Ձեր ամբողջ գեղարուեստական գործունէութեան ընթացքում: Ձեզ էր փիճակուած նոյնպէս ստեղծել նիւթական գեղեցիկ ջուրն անյրգի թէոգոսիայում: Թող ուրեմն պահպանէ, հովանաւորէ և ոգևորէ Ձեզ Աստուծոյ Հոգին երկար և շատ տարիներ աստուածապարգև քաղաքակրթող գեղարհեստի փառք լինելու, թէոգոսիայի զարդ և բազդ, հասարակութեան պատիւ և հայկական ազգի պարծանք լինելու համար: (Երկարատեւ բուռն ծափահարութիւններ):

Խորին ԹԱՅՐ. ՎԱՐԴԱՅԵՍ ՍՏԵՍԱՆԷ.

Առ հասարակ ունկնդիրք աննախանձ վկայեցին, որ վարդապետը տարաւ յաղթութիւնը բոլոր ատենախօսից վերայ: Խնդացին յոյժ ի սրտէ սակաւաւոր հայ ունկնդիրք վարդապետին, յաղթանակին վերայ, որ յիրաւի սխրալի էր: Դեղեցիկ խօսեցաւ և փրանկ ատենախօսը Բերտրէն, որ իւր գրուածոց ճակատ՝ Լուի դը Մուդաք կը մակադրէ. սա ևս բարձր հասակաւ, գեղեցիկ արտասանութեամբ և ազատ ձևերով, բացատրեց ջրոյն ունենալու ապագայ ազդեցութիւնը Ալվազեանի հայրենեաց վերայ. երկնցուց նա իւր աջը դէպ ի ծովածոց, « Պիտի գայ ժամանակ, և արդէն մօտեցած է, ասաց, որ

« սխրանօք նայի ծովաշու ճանապարհորդը այս մեր անկեան վերայ :
« Այդ ինչ գեղեցիկ ծոց է, պիտի զրուցէ, և ինչ գեղեցիկ աշ-
« խարհք. — Եւ պիտի ստանայ պատասխան, թէ այդ խանձարուրը են
« Այվազեան պատկերահանին, և նորա աղբիւրին ջրերով դալարա-
« գեղ զարդարուած » : — Անհրաժեշտ հարկ էր, այդ հանդիսին մէջ,
ազգային լեզուաւ ես մնալիքնք մի տեսէլ. այլ խուռն բազմութիւն
օտար ազգաց, ազգայնոց չէր համարձակել հայերէն ճառելու. այդ
պարագային, առաջուց գուշակելով մի թէոդոսիացի ազգային, երբ
Փրանկ ատենախօսը դադրեցոյց իւր ճառը և որոտագոյ կեցցէները
լռեցին, համառօտ յառաջարանութիւն մի գրուցելով ի ռուս լեզու,
թէ՝ անշուշտ յոյժ ակորժելի պիտի լինի մեծ նկարչապետին իւր մայ-
րենի լեզուաւ լսիլ բանաստեղծութիւն մի այդ ուրախութեան առթիւ,
կարդաց հայերէն ոտանաւոր մի զոր պիտի դռնեն ընթերցողը յա-
ջորդ ամսաթերթին մէջ. նկարչապետն մասնաւոր շնորհակալութիւնը
յայտնեց կարդացողին և լսողաց շատերը, առանց հասկնալու իսկ
չխնայեցին որոտածայն կեցցէները :

Այնչափ յարգանք ժողովրդեան կողմանէ վայելելով նկարչապե-
տը, նորա հայկական առատաձեռն բարքը և երախտագէտ արտին
յուզմունքը չէին նմա ներել անտարբեր կերպով անցնել այդ ամէնը.
երկրորդ օրը 19 սեպտ. բոլոր ճաշակիցք և՛ այլ շատ հրաւիրեալք ՚ի
ցայգահանդէս ժողովեցան Այվազեան ապարանքը, ուր ճոխութեան
հետ պայծառ լուսաւորութիւնը, առատ և ազնիւ ազդնդերը և ամիճք,
խառն սիրալիր ընդունելութեան արուեստի և չքեղութեան ցոյց մի
կ'ընծայէին. որոյ նմանը ոչ ի թէոդոսիա կամայլ Ղրիմեցի քաղաքաց
մէջ, այլ միայն Եւրոպայի մեծամեծ քաղաքներում կարելի է տեսնալ.
Մեր՝ հայերուս ուրախութիւնը կրկնապատիկ էր. զի երբեմն հայու-
թեամբ հոյակապն կաֆա, դարձեալ կարծես խլրտման մէջ էր, և
հայ ձեռքն էր դարձեալ այդ խլրտումն պատճառողը. Եթէ տեսա-
նողաց հաճելի է բարերարութիւնը, որչափ ապա նոցա՝ որոնք գի-
տակցաբար կը գործեն բարիք, ինչպէս այս առթիւս մէջ մեծապատիւ
Յովհաննէս Այվազեան նկարչապետն հանդերձ իւր ազնիւ Աննա
Տիկնաւ :

Հ. ՔԵՐ. Վ. ՔՈՒՆԵՐԵԱՆ

